

828.007

MÁTRAI KALAUZ

IRTA:

HANÁK KOLOS

KIADJA

A MÁTRA-EGYLET

— A MAGYAR TURISTA-EGYESÜLET GYÖNGYÖSI OSZTÁLYA —

1897.

Országos Széchényi Könyvtár

ÁTDOLGOZOTT KIADÁS.

A kékestetői „Mátratorony”, — a nagylapáttetői „Hanák-kilátó” és a galyátetői „Samassa-menedékháznak” dr. Téry Ödön ur fénykép felvétele után készült képeivel.

NYOMATOTT HERZOG ERNŐ ARMINNÁL GYÖNGYÖSÖN.

Mátravidék.

Vasuti vonalak : Bpest—Miskolcz és Bpest—Ruttká.

Sokban nyújt kiválót szép országunk, egy vidéke vadregényes, másik délibábos, de alig van több olyan, mint a Mátravidék, hol minden úgy együtt volna.

A délibábos alföldtől a régényes felföldet választja el a Mátra. Észak felé nem találunk sík földet a határig, dél felé hegyet nem oly távolban. A felföldi alföldinek tartja, az alföldi felföldinek a mátravidéki embert, de mindegyik földinek, mert hát derék nép lakja e vidéket.

De érdemes is itt lakni. Talán az ország legjobb földje a Mátravidék alföldi oldala; — az itt valamikor elterült s a Vaskapunál letakarodott édesvízü tenger helyén, a Mátráról évezredek át lehordott humus adja az aczélos piros buzát, termi az illatos dohányt, a bires dinnyét és minden növényt, gyümölcsöt, mit a haza áldott földje csak termel. A Mátra keblében van arany, ezüst, réz, ólom, festék és fekete gyémánt, sőt még petroleum is (Recsk), az igaz, hogy a szénét kivéve, vékony ereken. A domoszlói vasbányákról mi már nem tudunk, de beszélnek róla az árpádkori (1296.) királylevelek. Vannak ásványvizeink és terem hozzá bor is, — a mátraalji egyes nyulványokon terem a zamatos égő tűzü visontai, vagy inkább termett, — rövid pár év alatt elpusztította a „bogár“; — ámde a rohamosan létesülő oltványtelepek hamarosan újra önteni fogják a híres jó bort.

Hogy a visontai bort emlitem fel, nem azért történik, mintha csak ott teremne jó bor, mert hiszen a „visontai“ a Saárhegy egyes K. és DK. alsó lejtőin terem, melynek olyan fekvésű többi lejtője és a Saár-

hegy felsőbb részei a saári, — a DNy. és Ny. lejtői a gyöngyösi határhoz tartoznak, de e néven ismert a mátrai jó bor. Egy még a mult századból való előkelő ismerősöm következőkben magyarázta ezt meg néhány évvel előbb nekem. Annak idején, a „régí jó időkben“ (a mult század vége felé) gróf Haller Sámuel lovas-generális volt a vidék ura és Visonta, Saár, Markaz, Domoszló, Nána évi 10,000 akó bort adtak dézsmában. Haller és elődei főpinczéjüket Visontán tartották, tán azért, mert legközelebb volt az országúthoz, (mi régente Hatvantól Vámos-Györk, Nagy-út, Kompoltnak ment), innen vitték el a kereskedők mindenfelé a legtüzesebb borokat, mind visontaiaként. Nem tagadom, hogy a visontai szőlő-hegyek egy kis része adja a legjobb bort, mert a többinek, ha van is oly tüze és ereje, nincs meg a sajátos fűszeres zamatja, de hát azon a mondjuk 100 hold kiváló területen a boldog időkben sem termett huszad-része sem az országban elfogyasztott visontainak. Az egész Mátraalj, Zagyvavölgy kiváló tüzes borokat termel. A borok közül fehérben a saári, apczi, patai, pásztói, vörösben a visontain felül a domoszlói, tarjáni híresült el, ámbár minden hegy délkelettől-délnyugatig feküdven, nincs egyetlen termőhely, hol a legtökéletesebb hegyi bor ne volna beszerezhető. A borkereskedelmi középpont Gyöngyös, melynek legtöbb szőlője van és kiváló könnyebb vörös borai teremnek. Innen vonatszámrá vitték néhány éve is direkt Bordeauxba a bort (hogy aztán százszoros árban üvegekben hozzák vissza). Talán nem is a vörösön kellett volna kezdenem, de hát ez adja az animót!

A Mátra 55 km. hosszúságban és 20—30 km. szélességben K.-Ny. irányban a geológok szerint a Zagyva és Tarna, e két tősgyökeres „honi“, a Mátrában eredő folyó közt terül el és kétségtelen, hogy e két folyó közt képez egy osztatlan egészet. De mi Mátrának mondjuk még az attól É.-felé terjedő részt, úgy a Tarnán túli hegységet, sőt némelyek az ős Ege-det, az egri bikavér anyját is ahhoz csatolják egész a

várhegyig, — ámde Szabó József hirneves geologusunk erősen tiltakozott az ellen, hogy a Tarnán túl terjeszkedjünk, mert „egyike legszebb hegycsoportjainknak, a Mátra“ trachytból áll (andesit, zöldkötrachyt és rhyolit, kitűnő tűzkövekkel Oroszin, Patán, Szurdok-Püspökiben), míg a Bükk és már Eger vidéke is főként juramészből áll.

„Azonban ily terjedelemben is elég szép az és ha nincsenek is égbenyúló bércei, ha legmagasabb csúcsa a Kékes, (az is nem csúcs, de lankás lejtőjű hegytető) a Mátratoronynál csak 1011·9 méter, (ugyan nyugati irányban innen 350 lépésre van egy 1015·57 m. magas pont is benőtt köves helyen) e vidéken, hol a helységek 160 — 200 m. magasban fekszenek, ér az annyit, mint a gerlachfalvi Ferencz József-csúcs a magas-Tátrában. Mert hisz Ő a legmagasabb messze földön, mit megközelít a Galya (Solymos) 965 m., Saskő (Markaz) 902 m., Tóthegyes (Tarján) 812 m., Muzsla 803 m.; Kiskő (Saár) 768 m., Hajnácskő (Saár) 630 m., Havas (Pata) 598 m., Ágasvár 790 m. magasságával. Mily magasságok ezek nemde? Hiszen Új-Tátrafüred 988 m. magasban fekszik!

Mégis ennek daczára azt mondja Szabó József lelkesülten (miután geologiai tekintetből agyon dicsérte): „Mintegy trónt képez a Mátra, melynek magaslatáról széttekintve, látjuk északról a hullámos másodrangú hegycsoportot és délről a magyarhoni nagy medencze lapályát.“

Ugy van. Közép-Magyarország legmagasabb hegye D. felől abszolúte nem mutat, mert a magasból lassú lejtővel nyulványok ágaznak le és ez elveszi a hatást. E. oldala azonban tetszetős, mely oldalon meredek és egyes csúcsok emelkednek. De mert DK-től DNy-ig az Alföld terül el, nem a Kékesről, de a Mátra központi részének bármely alacsony nyulványáról a tornyokat tucatonként lehet megolvasni, — a 498 m. magas Saárhegyről már ritka kilátást élvezünk s a Kékesről vagy a Galya-tetőről a legzavartalanabb

kilátás nyílik a Hortobágyon, Alföldön át és csak a távcső, meg a szem jóságától és erejétől függ látó-körünk határa dél, délkelet és délnyugat felé, — mert a budai, nagyvárad, temesvári hegyek, — sőt északnak is a gömöri hegyek által csak helylyel-közzel gátolva, a határkárpátok szabnak határt.

A mellett nincs veszedelem, nincs voltaképi mászás, séta az egész.

Talán épen ez a baja, mert hát a veszély csábít!

Tengerszeme is van: a Szt-Anna-tó (349·5 m.) Saár fölött s a baktai (300 m.). Igaz, hogy a regényes idők multa óta ezek is alábbhagynak, sokszor jóformán kiszáradnak, vízi tündereik, ungjaik úgy látszik elhúzódtak a tengerbe . .

Legszebb és legismertebb része a Mátrának a Saskötől az Ágasvárig terjedő rész, melynek közepén a bene-parádi törvh. úton a Remetefai kaparóháznál van az egy darab Mátrának legalacsonyabb hágója 711 m. magasban.

Maga a Máttra, mint fent említém, vulkanikus eredetű trachyt. A saári Hajnácskő, a gyöngyösi Hó-rakó alatt kétségtelen nyomai vannak a kraternek, a solymosi Kishegy, tarjányi Tóthegyes és több csúcs jellege alig hagy kétséget természetük felül. Szerencse, hogy kiégett keblük há tűze. Néha megrázkódnak azért, megrengetik a földet s ilyenkor ijedve gondolunk rá, hogy tűz fölött járunk.

A középponti Máttra központi része a déli oldalon Bene (Mátrafüred) és Parád a másik oldalon észak felé.

Azt mondják Benéről, hogy valaha a saári benediktinusoké volt és hogy róluk, mások, hogy Solymosy Benenigh XIV. századbéli e vidéki földesúr után nevezték el. Nem valószínű. Az újabb adatok szerint a palóczok egyik főemberét, Edő vagy Edömér vezér utódát és Aba Sámu király elődét hívták volna Benének, ő kapta volna e vidéket, tőle meg a régi benei vár, mint a vidék főhelye a nevét.

Én azt hiszem, hogy bárkik voltak urai, midőn azokká lettek, megelegedve néztek szét és rá mondták, hogy „bene“. Mert hát Bene, melynek nyaralótelepét hivatalosan Mátrafürednek nevezték el, szép hely csakugyan. A Mátra legmagasabb részei által félkörben megszakítás nélkül védve észak, nyugat és kelet felől, csak dél felé nyílt és pompás kilátást enged, Gyöngyöshöz közel (6 km. jó út), ennél 200 méterrel (370 m.) magasabban. Levegője már hegyi, de nem éles, kiválóan kellemes. Orvosoktól hallottam, de tapasztalás után is mondhatom, hogy az idegbetegek, mellbetegek Bene s a déli Mátra enyhe, hegyi levegőjét kiválóan jól tűrik és hogy a levegő, a kitünő víz hatása kivált az idegbetegeknél feltünő.

Igaz, Mátrafüred Bene hajdani dicsősége romjain ringó bölcsőjében pihen még.

Mert híres volt Bene de mindig. Kandra Kabos történettudósunk kutatásai szerint a honfoglalás befejezte után, de még a kereszténység előtt város létezett a Kőporos és Sástó vidékén, ott, hol most ennek nyoma sincs ma és néhány év előtt egy nagyobb épület alapjait csak úgy gondolomra ásatva tártuk fel. Vára híres volt, bejárattal É. felől a Vaskapun át. A hegytetőn 471 m. magasban vizárkokkal volt a vár körülvéve, melynek vizét a 894 m. magasban fakadó Jávoroskút és e magasban fekvő forrásoknak a Csatornavölgyből a hegy oldalában oda vezetett vize adta. Mindennek nyoma ma is látható és a Csatornavölgy vizének egy része tényleg ma is a hegyoldalban, de jóval a vár alatt a benei molnárok ásta csatornán a Kallók völgyébe folyik át.

Bene urai voltak urai a vidéknek, Gyöngyösnek is, — a kereszténység első időiben a palócvezérektől származott Aba Sámuel királyé, majd utódai az Abafiaké és Csobánkáké, majd a tatárjárás után Róbert Károly 1327. május 21-én kelt pecsétetes levele alapján Szécsényi (Farkas fia) Tamás erdélyi vajdáé lett. Ő alatta lett Gyöngyös is szabadalmas, majd falakkal

körülvevett tornyos, kulcsos város, később sok tekintetben Budával egyjogú. Későbbi urai a Losonczy, Salgái, majd a Rozgonyi s Kanizsai család volt. (I. Gyöngyös.)

Kandra Kabos t. barátom vizsgálkodása nyomán következőkben adom Bene vár és város adatait:

Bene vára, mely lovagvár volt, a mai várbérczen terült el várpiaczával, terjedelmes gyümölcsös-kerttől (pomerium) kettős vízároktól és magas kőfaltól körülveve. Legalacsonyabb lejtőjén a várbércznek egy őrtorony állott; a kis várpiacz egész a mai Nagynyak-ig terjedt. Ezen emelkedett a földszinti várépület, északról három fatornyával, itt volt a czinterem, a várkápolná és ide nyílt a vár egyetlen kapuja keletfelől, a mai vaskapu.

A vár földalatti folyosókkal, kazamátákkal, pincékkel is birt.

A várba serpentinút vezetett fel, mely a mostani szálloda irányában, a malmok között letérve, mindennütt a patak mellett haladva, a hegy nyugati oldalán, fel a Kallók-völgyén, az északi oldalt megkerülve, a keletre néző vaskapuhoz vitt, mely, mint már említve volt, egyetlen bejáratát képezte Bene várának.

Bene város néhány száz, talán néhány ezer részben iparosokból álló lakossal, a mai Benepatak balpartján, a vár alatt feküdt, a mai Kőporos, Sástó és Beneháza laposa helyén.

Az egész város az egri főkáptalan levéltárában levő 1301. évi osztálylevél szerint három sorból állott: a Lászlósora a mostani szekéruttól egyenesen a Sástó irányában a lejtő közepéig terjedt. Dávidsora innen egész a Sástóig, mely ekkor csakugyan tó volt. Végre a harmadik, Samusora a Sástótól egészen fel, keleti irányban, a Beneháza laposára kapaszkodott fel.

Ezekszerint a régi Bene városnak egy V alakja volt, melynek két ága a Sástónál szögelt össze.

Volt ezeken kívül Bene városának egy külvárosa is, az ugynevezett malomsor, a Benepatak mindkét

partján, hol a jómódu benei molnárok vizimalmai zaka-
toltak, mik közül az osztálylevél is elsórol vagy
tizenkettőt.

Később híres mulatóhely és dúsgazdag molnárok
lakóhelye volt. A Benepatakon tucatszámra van ma
is malom és voltak szűrt, pokróczot verő kallók. A
Benepatak soha ki nem apad (a Gyökeres, a Három-
forrás, Jávoros és még néhány forrás dúsan táplálja),
azért a messze Alföldről jártak ide örölni s a sok jó
malom mellett is heteket töltöttek el, míg rájuk került
a sor. Volt malom, melynek évi bére 5—6 ezer forintra
rúgott, melynek faragott kő vízvezetéke épannyi ezerbe
került. Ma örökára 5—6 száz forint! Dicsőségük
füstbe ment a gőzzel. A kallóké is és Veresmart
gazdag, iparos népe ma elszegényedve árulja szerény
pokróczait és süt kenyeret Gyöngyösnek az onnan ki-
vitt lisztből. Jobb sorsra érdemes, ma is derék, szelid,
tisztességes munkásnép. Földje nincs, kevés szőlője el-
pusztult. Sehol nem volna alkalmasabb talaj valamiféle
ipartanműhely felállítására, mint éppen a ma is iparos-
tradícióiból élő derék Veresmarton.

Benét, Mátrafüred új nevén ugyanaz a víz, mi
egyszer már gazdaggá tette, van hivatva újra kiemelni.
Híres forrás is a Hármaskút, történetét ismeri az
egész ország, mert hisz ez a Szt-László forrása!
(Timon Facies Hungar. 108.) Midőn a nagy király a
kunokkal hadakozott, kik Füged, Visznek vidékén tá-
boroztak. nagy volt a szárazság, kiapadtak kutak, pa-
takok. A szt. király a Mátra alatt Bene vidékén tábo-
rozván (történeti tény), serege ellankadt a szomjúságtól
és szétszóródni készült. Ekkor pár meghitt vezérével
felvonult a Kallók-völgyén s már-már a vizválasztó
gerinczére ért, de víz nem volt sehol. Ajtatos ima után
a szt. király átszellemülten kiálta fel: a magyarok
Istene nem hagyhat el bennünket! Kardjával több
helyen a törmelékes hegyoldalba szűrt, minék nyomán
azonnal kristálytisztá források bugyogtak fel s alkot-
ván a Benepatakot, a sereget bőségesen ellátták ivó-

vízzel. E patak a hagyomány szerint csak addig folyt, hol a magyar sereg táborozott s a magyar sereggel együtt fogyott egész a kun tábor közeléig, Visznek környékén pedig elnyelte a föld. A szomszúságtól elernyedett kunokat áztán szétverte a magyar sereg. Hogy a győzelem megtörtént, történeti tény. Hogy a Benepatak soha ki nem szárad és Saáron, Visontán át nyáron Visznek környékéig fut, ott nyoma vesz, az ma is tény. Ez a Hármás-forrás története, mit Szt. László-forrásának keresztelt befoglalásakor a Mátra-osztály. A Hármás-forrás vidéke oly bő vízben, hogy néhány kapavágásra mindenütt előcsillámlik a víz. Általán a Mátra, ha nem nagyon dús is vízben, minden részén szolgál kitünő forrásvízzel.

A Mátraegylet, mely 1887. évben a M. Kpt. E. osztályaként, mintegy a földből növe egyszerre izmosan hatodfélszáz taggal alakult meg és ma a Magyar Turista-Egyesület osztályaként virágzik, a tulajdonos Gyöngyös város áldozatkész közönségével karöltve keresetté teszi az új Benét, Mátrafüredet, melyet a természet is nyaralótelepnek és kirándulási központnak alkotott, honnan a legélvezetesebb könnyű kirándulások tehetők a hegyek közé, a heggyen át Parádra és hol lassanként az idegen is talál, mit joggal kívánhat pénzeért: kényelmet. Mert minden egyéb van itt bőven a természet és — Szt. László kegyéből.

Nem kivételes véletlen, de egészen természetszerű, hogy a Mátravidék, az alföld és felföld találkozó pontja, folytonosan a történeti események színhelye volt. Nincs falu a Mátra tövében, melynek várromja vagy várnyoma ne volna. De épen a „történeti események“ színhelyének története szokott a legnagyobb homályba burkolva lenni.

A folytonos hadviselés megszűntet, elsimít minden nyomot.

Kőkorszakbeli emlék nincs, bár a kőtől néhol alig lehet menni; tán épen azért. A réteges trachytot oly szépen kiesiszolja az idő, a görgés, hogy ezrével

foghatnók rá a kőkorszakbeli primitív házi eszközök nevét. Nem vehetjük ilyenek a lyukas kerek köveket (kézi gabona-örlők), milyeneket sokat találni a Tarmán s Hajnásckón, mert hisz ilyet a későbbi korban is használtak. Vaskori vas alig van; megette a rozsda. De hogy volt, bizonyítják azon ezüstleletek, miket vaskorszakbelieknek szokták tartani. Réz, bronz van bőven, sőt a Tarmán bronzkohó nyomait találták.

A homályos emlékek szerint trák és szláv népek, Kr. e. a 2-ik században pedig góthok tanyáztak e vidéken. Jöttek a hunnok, utánok különféle népek, kivált a gepidák. Nyomukban az avarok. Ezek nyomait látjuk még ma is a róluk nevezett avargyűrűkben, milyen a saári Középsőhegyen, a solymosi Kishegyen maig látható és Bartalos Gyula régészünk a Mátrán keresztül Pásztón túlig mindenütt találta az avar kősánczok nyomait.

Hát a Csörszárok, mi a Tiszától Aroktótól Árokszálláson túl 115 km. hosszúságban terjed el, határárok volt-e s a rómaiaké-e, mint némelyek mondják, vagy csakugyan Curzan (Csörsz), a hét vezér egyike: Köndnek fia ásatta-e? Hát kicsit lejjebb, szintén a Duna-Tisza közt, más két kisebb hasonló, mi lehetett? Ki tudja, nem a Tisza-Dunát összekapcsoló csatorna akart-e lenni, nem egy egészséges gondolkozású hatalmas úr félbemaradt nemzetgazdasági mivét látjuk-e benne?

Ki tudná azt?

Elmúltak az avarok is, emlékeikkel együtt.

Hanem Árpád apánktól kezdve biztos nyomot lelünk.

Egyértelműleg mondják a történetirók, hogy Árpád a Mátraaljat a Kiownál hozzá csatlakozott kúnpalócz had 7 vezére egyikének Edö vagy Edömérnek (Edumen), az Aba nemzetség alapítójának, adta. Hogy úgy ö, mint utódai és népei jól érezték magukat e vidéken, megtelepedtek, erre nem csak kitartó, derék palóczaink az élő példák, de a historiai nevek is. Edömér utóda Pota vezér várat emelt s Gyöngyös-

Pata maig is virágzó hely. Utóda Aba Sámuel már nem elégedett meg a Mátraaljlyal, király is lett, messze kalandozott, de végre még is visszakerült hálála után a Mátraaljra, Saárra s ha nem volt elég nagy neki a Mátra, alatta a síkság, végre is meg kellett elégednie egy fülkével a benediktinusok részére általa alapított saári monostor pinczejében (?). Hogy ez ma párját ritkító pincze elágazó, a mint nevezik utczaival (a Ny. és Dny. bejárattal 2 utcza az enyém, — az É. és D. bejáratokkal 4 utcza Grüssner M. S. tulajdona, a K. bejárat pedig bizonytalan területtel elpusztult) az bizonyos. De hogy mi volt valaha, ki tudná azt.

Ipolyi régészünk azt mondja erről: „Maig a hagyomány itt egy pinczévé (!) alakított barlang-üreget tart Aba király sírjának. S ez nyilván arra utalhat, hogy itt is hasonló románkorszaki altemplom nyomait keressük, minő például a tihanyi, hol Aba Sámuel utódja I. András király nyugszik. E mellett figyelmeztet még a benedekieknek hazánkban úgy, mint külföldön ismeretes régi szikla-építményeire, minők az említett tihanyi altemplom mellett a szikla-czellák és kápolnák és a szkalkai, úgynevezett de Rupibus apátság régi templomának egyes sziklarészletei Trencsénben, valamint Franciaországban a fondgaumbi e nemű sajátoszerű első korszaki érdekes építkezések. A tűzete-sebb vizsgálatnak úgy hiszszük sikerülni fog még kimutatni, hogy ily érdekes kezdetleges emlék lappang itt is kereszténységünk első korából a saári monostor végső maradványában, miután talán a felette állott s azon kor szokása szerint még valószínűleg fából alkotott monostornak régen minden nyoma elenyészhetett.“

Azt hiszem, téved nagy tudósunk. Sőt úgy állapítottuk meg, hogy az egész-vidéket uraló felséges panorámát adó „bolttetőn“, a mint a falu közepén emelkedő szikladombot hívják, vagyis a mostani pincze fölött nem is a hires monostor, de a királyi kastély terült el, — a monostor pedig Saár északi végén a

Pétermányon (Péter-mály) terült el, hol a Péter-Pál apostolok tiszteletére szentelt apátsági templomból némi rom szőlőm aljában egy darabon ma is látható még, — ennek aljában pedig a víz mos ki sirokat, hol az ősök hasogatott lapos trachyt-kövek között nyugosznak. De a pincze fölötti kastély vagy monostor nem is volt fából, legalább később nem, mert óriás térségen pár ezer □-öl területen találhatni faragott kő alapokat s a ledült falak faragott kő maradványait és itt, a hol helyben volt a kő, alig lehet menni tőle, nem is valószínű, hogy azt mellőzték volna. Lehet, hogy altemplom s temetkezési hely volt, de én a mostani pinczében Aba Sámuel állítólagos fülkájén s egy más, még kétesebb üregen kívül nem találtam temetkezési hely nyomát. Nem lehetetlen azonban, hogy a voltaképi temetkezési ágak el vannak falazva, rejtve, mert alig képzelhető oly barbarizmus, hogy pincze-létesítés céljából az összes fülkék megsemmisítették volna s a sziklafal simára vágatott volna, a milyen ma mindenütt. De ez esetben szélesebbnek is kellene lennie, mint milyen ma is, vagyis 4—5 méter.

Az Aba Sámuel 8 láb hosszú, 4 láb széles és magas kezdetlegesen vágott, nyitott üres sírürege fölé gr. Haller Sámuel, aranynyal kivert betűjű vörösmárványtáblát állított következő chronogrammos felirattal, mi nem kevesebb, mint 9-szer adja (minden két sorbani a felállítás évét 1773-at s a 3—4. sor Aba halálzási évét 1044-et:

HA C IN CAVERNA TVIT DEPOSITVS
 SAMVEL ABA,
 REX HVNGARIAE III. QVIN POTIVS IMPIVS,
 REGNI VASTATOR,
 IDOLOLATRIA ET CRVDELITATE
 FAEDATVS REX.
 POPVLARIBVS CAESVS AD TRIBISCVM.
 OBSTVPESCITE

LVRI^DAS RERVM VICES.
 EX REGIO MAVSOLEO
 VIDETE CELLARIA.
 VBI MORTIS CRVENTA SPOLIA
 IBI HILARIA TVRGENTDOLIA.
 INDE RVBET BACCIVS.
 VINVM SARIENSE FALERNO
 INDE RVBET MELIVS.
 NVNC BIBE FAC RVBEAS.
 RVDERE PROTRAXIT GENERLIS
 LIBER B: SAMVEL HALLER.

Ez magyarul talán így hangzik:

„Ezen üregben nyugodott A b a Sámuel, 3-ik magyar király, vagy inkább zsarnok, ország-pusztító, minden gonosszal-és kegyetlenséggel teljes király, ki népe által a Tiszánál megületett. Bámuljatok a dolgok furcsa fordulatán, a királyi sírboltból lett boros pincze fölött! Hol a halál véres zsákmánya pihent, ott a kedvet adó hordók domborodnak. Ezért pirul Bacchus, ezért pirosabb a saári bor a falernuminál. Most igyál, hogy kipirulj! Romjaiból kiemelte báró Haller Sámuel tábornok.“

Ez bizony furcsa. és ki sem érdemelt sírirat, de hát szegény A b a Sámuel, kit népe úgy szeretett s nem az, de a főurak ölték meg, nem fog ellene protestálni. Hiába, az oligarcha-utód a régi oligarchákhoz húz. Kandra Kabos tudósunk terjedelmes, nagyérdekű történeti művében (A b a Samu király. Bpest 1891.) bebizonyítja, hogy a mi saját, külön jó palóczkirályunknak nem volt más bűne, mint hogy jobban szerette a népet, a rendet, mint az oligarcha kis-királyokat, kik a királyi tekintélyhez nem bírtak még hozzászokni, — hogy A b a Samu jó -király volt és népe nem hiába adta apa-melléknevét és hogy ő voltaképen a királyság és a régi vezér-rendszer közti küzdelem áldozata volt

— az ország nagy kárára. A történelemnek és jó királyunk emlékének kíván igazságot szolgáltatni a Mátraegylet, midőn a gyalázkodó emléktábla mellé egy helyreigazító másikat falaztat be. Gróf Haller emlékköve pedig azután csak barométernek szolgáljon, mert ha homályosodik, nedvesedik a kö, megesküsznek a saáriak, hogy eső lesz!

Nem bírom megállni, hogy le ne írjam még az egyetlen — elég torz — népmondát, mit Aba Samu-ról Saáron hallottam:

„Aba Samu király egy vigan eltöltött éj után mély álomban pihent még saári királyi palotájában, mi a mostani bolt-tetőn (domb a község közepén) büszkén emelkedett, midőn hű szolgálja azon ijesztő hírrel rohant be, hogy egyetlen leánya, a szép király kisasszony eltűnt az éjjel s a rablás, dulakodás nyomai mutatkoznak szobájában. Rögtön talpra ugrott a király, de nem csak ő, hanem az egész udvari személyzet, cselédség és szerte a hegyekben, a sik alföldön, Budáig, Egerig tűvé tettek mindent, nyomozták, keresték a kedves, ragyogó király-kisasszonyt, de egyik csapat a másik után minden nyom, a legcsekélyebb eredmény nélkül tért vissza.

A király vigasztalhatlan lett, személyzetének nagy részét elcsapta, az öröket a legsötétebb börtönökbe záratta és a saári fehér barátok egész napokon a templomban imádkoztak, de a király-kisasszony azért nem került elő.

Hetek teltek el minden hír nélkül és elérkezett karácsony is. A nép együtt búsult a királylyal, de azon esztendőben nagyon jó bor termett, hát karácsony éjjelén azért mégis sokan mentek zavaros fővel a benevölgyi vörösbarátok éjféli műsérére. Vége lett az ajtatósságnak, kivonultak a hivek, kioltották a gyertyákat. De egy ember, kit a buzgóság meg a bor elnyomott, bent rekedt. A mint felébredt, az örökmécs halvány fényénél körülnézve, rémülve látja, hogy egymaga van. Elejénte elfogta torkát az ijedtség, de később mégis

magához tért és épen lármát akart ütni, midőn megnyílik a sekrestye-ajtó és két vörösbarát lép a templomba, egyiknek kezében kancsó, másikéban étel. Emberünk sebtében lebukott a pad alá s onnan leste a törtérendőket. A két barát alig, hogy szétnézett, meggyújtott egy gyertyát a mécsen s a kriptá lejáráthoz ment. Fölemelték a záró-követ, s a lépcsőn eltűntek. Emberünk is oda lopózott, hát Uramfia! nagy sirást hall a mélységből s a király-kisasszony ezüst hangját, ki oda lent fohászkodott, hogy: Édes apám, Uram királyom, ha te tudnád, hol van a te lányod! Parasztnak eleget tudott s mire a barátok feljöttek, már ő ismét bújóhelyén volt. A barátok a követ visszatették, elmentek. Nagyon sokára akart viradni, de szerencsére korán reggel kezdtek misézni és emberünk nem halt meg a félelemtől. A hogy kinyitották a templomot, kisettenkedett az ajtón és szaladt, a hogy birt. Tízszor is felbukott a rossz uton, de nem állt meg a királyi palotáig. Ott nem akarták beereszteni; de olyan nagyon erősködött, hogy vegyék fejét, ha a király nem ad neki mindjárt egy zsák aranyat azért a hirért, a mit tud, hogy felköltötték a királyt s elébe bocsátották.

Nem telt bele tíz szempillantás, már a király egy csapat élén vágatott, oldalán emberünkkel Rugott-Saár felé. (A Saártól egy negyed órányira külön fekvő és Veresmarttal összeépült falurész.) A királyi kürt szavára kirukkoltak rögtön a barátok, mind a negyvennégyen. A király vallatóra fogta őket, hogy adják elő leányát, de nem akartak tudni semmit semmiről. Ekkor bekerítette őket, hogy egy se mehetett ki, ő maga pedig leszállt a lóról s néhányad magával a templomba lépett, emberünk legelől. Fölemelték a követ s nem telt annyi időbe mint mondom, — a szép király-kisasszony ott sirt apja vállán.

Volt a királynak egy német vezére, óriás ember, veres volt maga is, veres a ruhája is. A hogy a király feljött a kriptából, ölében leányával, nem is kér-

dezte, hogy miért rabolták el a leányt, de indulattal oda kiáltott vezérének: „Mard, Veres, mard!“ Ez azután kétélű pallosával olyan pusztítást vitt végbe a barátok közt, hogy került-fordult, alig maradt élő köztük. Csak egynek, a legöregebbnek kegyelmeztek, aki aztán Jánoshidára ment lakni. A király aztán elvette a község régi nevét, Veresmartnak nevezte el, a klastromba meg másforma barátokat hozatott.“

A magyarok letelepedésével sorba épültek a várak és keresztény-hitre térésük után a monostorok, de természetesen többnyire a síkság felőli oldalon. Részint félig, részint egészen romban vannak már a leghíresebb egri, siroki, nánai, szt. marii, domoszlói (Oroszlányvár), markazi, benei, solymosi, Dezső-, Nyessett- és Galyavár), világosi, patai, hatvani, pásztói, hasznosi, Ágas-, Óvár, Kanácsvár stb. köröskörül a Mátrán s ma már csak a turisták, no meg a kincésások keresik fel, kutatva a kádaranyat, vékagyémántot. Különösen az Ágasvár és markazi vár „keresett“. Hej más idők voltak, midőn meg Kompolthi Giza, az utóbbi vár fiatal árvalány úrnője szeszélyeért vívtak itt a lovagok. Egy hegedős nemes ifjú hat versenytársat legyőzött s a czélnál lett véletlenül ő is áldozat, a mibe aztán a leány beleőrült.

Hát mikor Ágasvár urának Rátoldnak (kinek nemzetségéből származtak a Pászthóyak) tündérszép leányát Gindát ismeretlenben elrabolta egy cseh vitéz, a leány öngyilkos lett, az elkeseredett apa meg az elfogott vitézzel együtt levegőbe repíté a várat s a katasztrófa után kisült, hogy az ismeretlen ifjú nemes az eredetileg cseh Rátoldnak vérrokona, előkelő ember volt. Milyen szép pár lehettek volna!

Mi más idők, mi regényesek! A mennyi vár, annyi rege, annyi románcz!

A várakkal versenyeztek a többnyire Edömér és Aba utódai vagyis Csobánkák, Kompolthyak, Nánaiak által alapított és birt erődített kolostorok. A leghíresebb saári benedikt. monostor, mi állítólag a nánai

várral alagutttal volt összekötve, a veresmarthi paulinus zárda, a benei, solymosi (szt. sír örei), a pásztói (czistercezi), mi már 1190-ben állott és később is az egyházmegye ékességének neveztetett, a hatvani, a híres vámos-györki, kompolthi.

Minden mulandó. Vidékünket földrajzi fekvésénél fogva (az ország közepén, az alföld szélén) lakta minden nép; — Atillától kezdve, ki udvarát sok történetíró szerint a közel Kerekudvaron tartotta, vidékünk látott a mohácsi vészig majd minden fejedelmet, királyt, mint azt okiratok igazolják; de éppen ezen helyzeténél fogva részesült minden hadviselés szerencséjében. Alig tért magához egyikből, már a másik hadjárat alapjából forgatta fel.

A szorongatott vesztőfél a legközelebbi hegyekben, a Mátrában keresett menedéket, összevegyült a hegyaljai régi lakókkal. Azt hiszem nem tulzok állításommal, hogy a hazánkban megfordult minden nép vére keveredve van a hegytövi községek lakóiban. Tán azért szeretik egymást olyan nagyon — megverni. Folytatják őseik harcát. Mert a verekedés egymás közt tagadhatatlan virtus és rendkívüli arányú. A mátraalji nem lop, idegent nem bánt, de egymást folyton keresi.

Az sem csoda, ha a regényes fekvésű Gyöngyös is, mely oly szabadalmakkal birt Róbert Károly-tól, mint Buda, elárvult a mohácsi vész utáni időkben, ismét földes uraság és pedig szokatlanul a földes urak egész légiója hatalma alá került, ami alól a század közepén váltá ki magát, vagyis csinált rá ma is fizetetlen adósságot (tán azért hívják ezt örökváltságnak!) s ma is csak kis város 16,000 lakossal, daczára, hogy egy nagy és gazdag vidék középpontja, — hogy alig van régisége, ha csak a Ferencziek szép templomát nem számoljuk oda, mi 1400 körül épült, a hol Bottyán, Rákóczy vezére piheni örök álmait; — nem csoda, ha Saár, Visonta, Pata, Vámos-Györk, híres városok, ma szerény nagy községek, bár a lélekszámot tekintve

(mind 2–3000 lakossal) külföldön ma is nagyon el-mennének város-számba.

A Mátravidék lakói ma kevés kivétellel tiszta magyarok, az északi oldalon letelepedett kún-palócok utódai. Derék palóczaink legjobban megőrizték faji és miután szójárásuk elüt a miénktől, mondhatjuk talán, hogy nyelvi sajátásaikat is és a jó hegyi levegő mellett, tréfásan, de nem minden keserűség nélkül panaszkodnak sovány földjeik mellett (Madách Eszkimójaként), hogy köztük a „nagy egészség pusztít!”

Az innesső oldalon Oroszi, Solymos, kivált Tarjány, részben Pata is szintén sajátos, részben palóczos, részben attól és egymástól is elütő dialektussal beszélnek.

A Mátra keleti szélén Markaz, Domoszló, Szt. Mari, Nána tótközségek, de már mind jól beszélnek magyarul. Egy lengyel ismerősöm, ki magyarországi tót vidéken lakik, figyelemmel kísérvén tót beszédöket, azt mondja, hogy az nem tiszta tót, de inkább rontott lengyel, sőt ez is keverve különös nyugot-oroszországi szójárással.

Ki tudja, hány nemzetiség vére és nyelve van itt összekeverve!

A Mátra minden oldaláról kényelemmel megközelíthető; mert ma már az avargyűrű helyett vasgyűrű veszi körül a hegyeket, (elágazási főpontok: Hatvan, Kis-Terenne, Kaál-Kápolna) — faunája pedig, miből nevezetesebbek a vaddisznó, farkas, borz, róka, vadmacska, a szarvas, öz, ijedve rezzen fel a gőzsíp füttyére s húzódik a még létező mindig kisebb rengetegbe.

Mert ha erdőt pusztítottak valahol, azt tevék itt az utolsó 30—40 évben! Lelkők rajta!

De befejezem leírásom. Csonka volna azonban, ha a Mátra fürdőiről itt is nem írnék valamit. Köztük legnevezetesebb az ismert Parád, unikum égvényes-kénes cseviczével (cseh vize?) kitünő gyógyhatású vágáliczos-timsós fürdőjével s a legujabban fölfedezett, a ronccgnóival vetekedő arzén-vegyületű vizével, a

Mátra közepén, a főgerincz északi oldalán. E fürdő bámulatos hatású: idült gyomorbaj, bélhurut, lépdag, vérszegénység, görvély, kiválóan pedig a női bajokban, csonttörés, ficzamok következményeinél s általában és kitünően minden gyöngeségnél.

A korábbi tulajdonos gróf Károlyi Gyula, kinek Parád kedvencz tartózkodási helye volt s ki igen szép kastélyt és a cseviczei szép völgyben nagy szabású gyönyörű vadászkastélyt emeltetett, sokat tett érte, — utóda gróf Károlyi Mihály pedig nem csak fenn fogja tartani Parádnak régi hírét, de sőt nagyszabású építkezésekkel stb. valódi első rangú nagy-fürdőt létesített, keresetté pedig Parád — a vasuti állomás fogja tenni.

A parádi timsós iker-testvére a gyöngyösi timsósvasas gyógyfürdő, ugyanazon bajokban, ugyanúgy áldva annyi gyógyult által. A város mellett Ny. felé egy csinos völgyben fekszik, oly közel, hogy a város minden kényelme felhasználható. Mert hogy a parádnak kényelme feltalálható volna a fürdőben, azt nem mondom, bár az utóbbi években új lakó-épület emelése, parkirozás stb. által sokkal kellemesebbé, kényelmeesebbé lett e hely s a város közelsége oly ritka kedvező körülmény ezer tekintetben, (részben fölöslegessé tévén a fürdőben szállást is), hogy bár a fürdő és a közönség egymástól várják a közelítő, első lépést a modern fürdöléthez, minden valószínűség szerint sikerülni fog egy harmadiknak, a Mátraegyletnek megfelezni a távolságot s összehozni őket.

Annál kívánatosabb ez, mert a vasas-timsós gyógyvíz oly összetételében és így oly hatásában mint Parádon és Gyöngyösön, a balneologia szerint széles Magyarországon nem fordul elő.

A két fürdő közti Gyöngyös-parádi kocsí-út, melyet a vármegye 1788-ban, tehát több mint 100 éve rendelt el haladéktalanul kiépíteni. . . az utolsó évek alatt oly tekintélyesen haladt, hogy csak pár km. van már hátra és legrövidebb idő alatti ki-

építése, habár a vasut folytán jelentősége jó részét veszítette, egész alaposan remélhető.

A harmadik fürdő az egri, nem is szorosan vett mátrai fürdő, mert túl van az Eger folyón és így benn a Bükk régiójában; de hát pár lépés nem határoz s a Mátravidék Egert, székvárosát joggal vindikálhatja magáénak!

Az egri gyógyfürdőket hővizök teszi nevezetessé, mik a források különfélesége szerint 20—32° C. melegek; rendkívül bővek, úgy, hogy a három főforrás több mint 200,000 hl. vizet ad naponta: egyik meg éppen artézi kút; ez leghidegebb. Van kényelmes melegviz-uszoda is. A hőviz, melyet sokan a gasteinivel hasonlitanak össze, (de hiányzik közetlenül a keret s a vizesés, no meg — Vilmos császár) idült máj, lépdeg, aranyér, gyomorbajok, sőt gümőkórnál kiváló hatást tesz.

És most zárom soraimat szives olvasó, óhajtván, hogy minderről saját szemeiddel győződjl meg, segíts felkutatni, ismertté tenni a Mátrát, mi hálás tér a turistának, búvárkodónak minden irányban, — de kitűnő üdülohely is a hosszú év fáradtságát nyugalomban kipihenni akarónak.

KALAUZ.

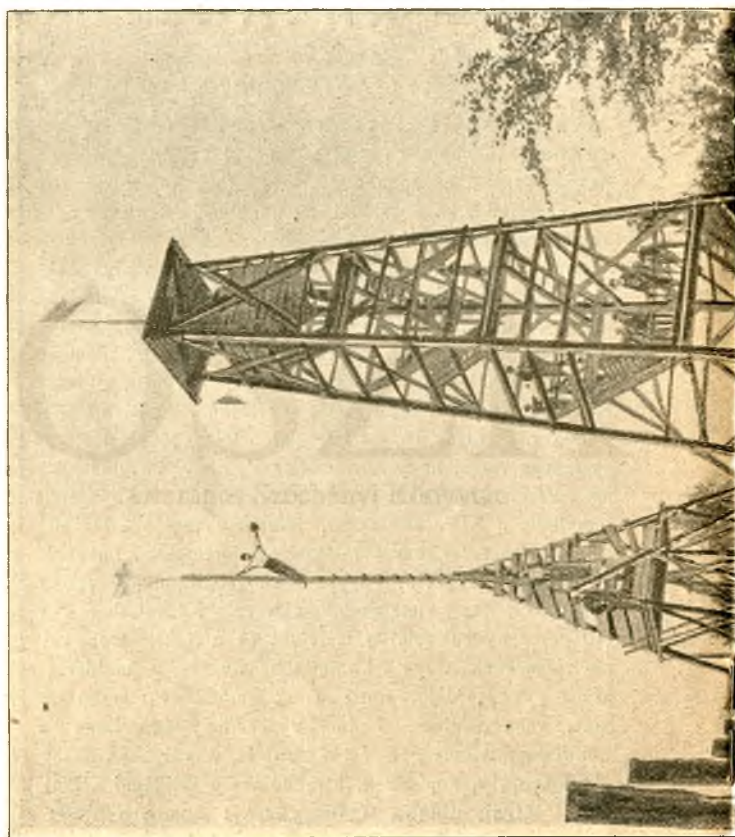
(Utbaigazítást, felvilágosítást szíves készséggel ad a Mátra-Egylet elnöksége Gyöngyösön, esetleg levél útján is.)

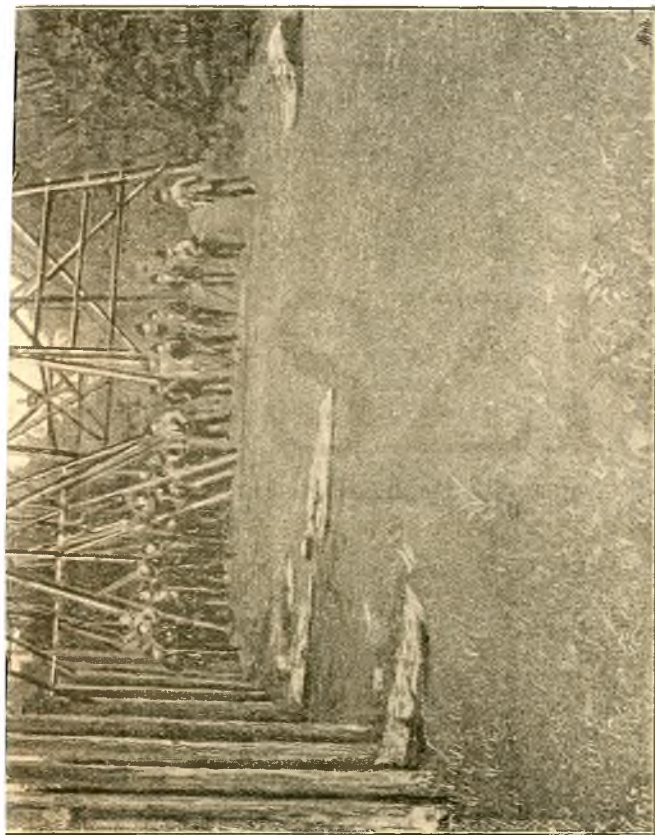
Budapestről indulva, Gödöllőt érintve (69 km. **Hatvanba** ér a vonat. (Vasuti vendéglő.) Fejlődő kis város a Zagyva partján, vasúti góczpont Szolnok, Ruttka, Kassa felé, Grassalkovich-féle kastély. Országgyűlés 1525. Sok ütközet színhelye. Hires várának, premontrei apátságának, kapuczinus kolostorának nyoma sincs. Czukorgyár. **Vámos-Györk**, 21 km. Innen szárnnyvonat.

Gyöngyösre, 13 km., a 60 m. itt-ott 13 ‰₀₀ emelkedés miatt 40 percz. Fogadók: Magyar király, a tanulók turista-szállója is, (bérkocsik is), Angyal, Pannónia. Étkezőhelyek: Brukner J. mulateója a Hanák-féle kertben a város közepén, Winkler Lőrincz, Kaszinó, Kis Béla vendéglője, — Brukner J., Bálint Miksa sörháza. Ősrégi r. t. város 16.000 lakossal a Mátra tövében. Élénk kereskedő és iparos város, nagy bortermeléssel, nagy borvidék központja. A szt. Ferencz-rendieknek a Báthory-család által épített csúcsives temploma a XIV. századból, Rákóczy vezére Bottyán sirjával. A szintén csúcsives, bár átváltoztatott főtemplom. Lovassági laktanya Polonceau-szerkezetű, nagyszabású fedett lovardával. Jól vezetett kórház, nagy elmebeteg-osztálylyal. Közvetetlen a város alatt (10 percz nyugat felé) a Kálvária és a téglagyáron túl gróf Forgách Jeszenák Aloyzia kitűnő timsós-vasas, a parádival egy természetű gyógyfürdője. Kellemes kiránduló- és mulató-hely, árnyas kert, vendégszobák. Fedett nyári helyiség. Benn a városban Schweitzer Albert gőz- és kádfürdője. A városhoz közel (15 percz) **Farkasmály**, köpinczék, kirándulóhely vendéglő nélkül.

Kirándulások Gyöngyösről: Ruganyos kocsik bőven kaphatók fél napra 3 forint, egész napra 5 frtért, esetleg olcsóbban is Gyöngyösön Bronner Mór és Klein Fülöpnél, úgy hegyi kirándulásokra hegyet szokott lovak és kocsik a helybeli lakosoknál.

Jegyzet: Az adott idő-távolságokban a pihenési idő bent nem foglaltatik.

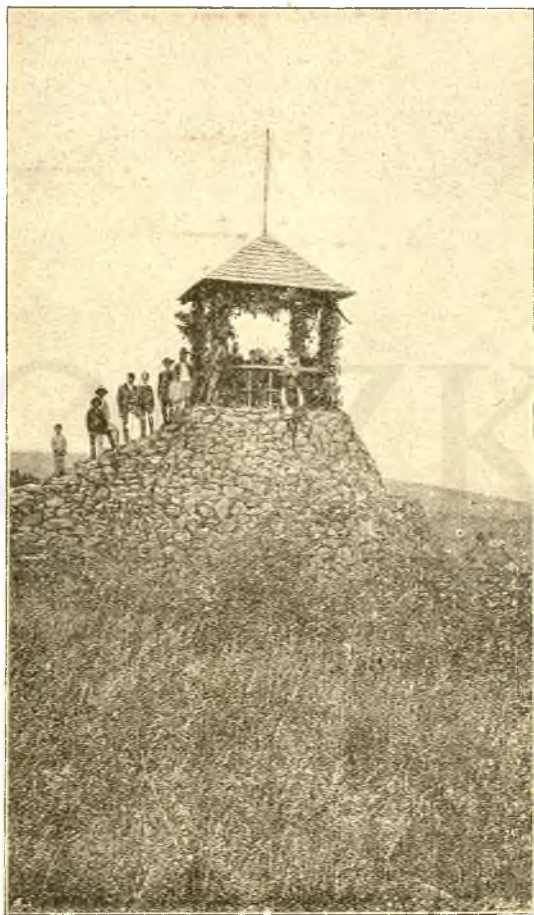
A MÁTRA-TORONY.

(Messelátó a Kékestetőn.)

1. **Mátrafüred, (Bene,)** 6 km. 45 percz jó uton. Gyöngyösről a városház előtti térről, naponta négyszer omnibus-közlekedés, egy menet 25 kr. A távolabbi kirándulások kiinduló pontja. A hegyek által 3 oldalról védett, csak délnek nyílt szép fekvésű klimatikus hely 370 méter magasban. (Történetét lásd fentebb). Nagy fejlődésre képes, de már ma is virágzó és keresett üdülő és nyaralótelep, mire védett s a fővároshoz közel eső fekvésénél, pormentes, enyhe. de mégis hegyi levegőjénél és kitűnő vizénél fogva kiválólalag hívatott. Mint klimatikus hely, tüdő-, szív-, belső szervi, hurutos-bajoknál, kiválólalag pedig az idegrendszer bajaiban és gyermekeknél van javallva s a benei levegő hatásáról már is meseszámba menő hírek vannak forgalomban. A levegőt kiegészíti Kovács Gyula kádfürdője, továbbá a Mátra-Egyletnek 100 □ méteres hidegvíz-uszodája, melynek kényelmessé tételére az Egylet nem kiméli a költséget s melynek 17—24° C. meleg villamos hegyi vize hirtelen megszokottá, közkedveltségűvé vált. Egyes belsőségeket kivéve, egész Bene 4000 hold tölgy- és bükkerdőjével Gyöngyös város tulajdona. Az erdőben épült városi vendéglő 200 □ m. fedett mulatójával, a város szállodája tágas folyosókkal, 10 vendégszobával, — a létező tizenkét, többnyire kibérelhető diszes nyaraló s a malmok nem képesek a keresletet kielégíteni (az idén a létszám össze-vissza már megütötte a másfélszázat) és a nyaralók egész sora, ugy egy nagyszálló körvonalai kezdenek már átörni a ködön. Mátrafürednek egyetlen baja van, az, hogy az első (dúsan jövedelmező) 100.000 korona nincs még beépítve s minden kisebb arányokban mozog. De mozog és a tervezett hidegvíz-gyógyintézet meg fogja adni a kellő lökést. A Mátra-Egyletnek a hegyekben mindenfelé vágott, jelzett, kényelmes utai, pihenői, menedék-kunyhói, kilátói, a mindenfelé nagy számmal előtörő kitűnő vizű hegyi források (6—10 C.), Mátrafürednek már is gyönyörű és kellemes hátterét képezik.

Mátrafüredről (Benéről) további kirándulások :

A) **Gyökeres-forrás.** Állandóan jó uton, lassu emelkedéssel a regényes Kallók völgyén át 40 p., 2860 m. távol. Téres hely rövidebb kirándulásokra, nagyobb társaságoknak (erdei) kényelemmel elkészítve. Menedék-kunyhó. A kitűnő ízű 9-5° C. meleg, 250 hl. vízbőségű forrás a tenger fölött 530, Gyöngyös fölött 360, Bene fölött 160 m. magasban fekszik. A Gyökeres Benéről más uton is megközelíthető : a délelőtt is árnyékos nagylapátí (felső) szintoly kényelmes uton a **Hanák-kilátón** (35 p.) át. Ezen ciklopszkö-emelvényről (t. f. mag. 590 m.) keletől-nyugatig gyönyörű kilátás nyílik s jövet vagy menet felkeresése ajánlatos. Innen a Gyökeres 20 percz. A Gyökereshez a Kallóvölgyi uton, — vissza a Hanák-kilátó és Közelkuton át a legkedveltebb, leggyakoribb kirándulás. Menetidő 1 ³/₄ óra. De újabban maga a **Közelkút** is nagyon keresett, oda-vissza ³/₄ óra. A Hanák-kilátó—gyökeresi utból elágazva a

HANÁK-KILÁTÓ.
(Nagylapáttetőn.)

a **piros-fehér-jelzés** a **Hórákón** át a Somorrétre és a Remetefakaparóházhoz vezet.

B) **Parád.** (L. lennt). Legkönnyebben a Sasváron = Cseviczen át, mi gyalog, kényelmes uton, erdőben 2 óra 30 percz. Kocsin csak erdei uton; jó kocsit épülőben. — Parádi gyalogut: Benétől Gyökeres-forrásig 40, (innen **sárga-jelzés**) Somorrétig 15, Remetefáig 15, (a megyei út itteni kaparóházában jó éjjeli szállás kapható), Hidaspatakig 15, Vargák kútjáig (Parádig utolsó forrás). 10, Hármashatár 7, (Elágazás jobbra: egyenesen Timsós fürdőbe 1 1/2 óra), Verespart 33, Üveghuta 15, Csevice 10 = 160 percz. Itt kocsis rendszerint nem kapható, azért ajánlatos előre rendelni a parádi fürdőigazgatóságnál. Timsósfürdő a Csevicztől kocsin is félóra: gyalog kellemetlen a napos és poros uton.

A **Timsós-fürdő** a Kékesen, Saskőn át igen ajánlható gyönyörű kirándulással érhető el. Benéről Kékestető 2 1/2 óra, Saskő 30, Rózaszállás 40, Ilonavölgy eleje 27, Ilonavölgyi csevice 16, Vadaskert kapu 25, Timsós-fürdő 20 = 2 1/2 óra. Az Ilonavölgyi út napos, jó kocsit; kocsit már a Rózaszállástól is lehet használni, de előre rendelő a parádi fürdőigazgatóságnál. A Saskőnél drótkerítés van. Az átmászás elkerülése végett Rajzinger Antal erdőmester ur (Parád) szíveségből megkeresésre küld erdővédet a drótkapukinyitására.

C) **Kékestető a Mátratoronynyal.** Több irányból közelíthető meg. Legalkalmasabbak: a) kékfehér jelzéssel a gyökeresi útból Rátfel malmánál elágazva Benevár-bérczen át **Benevár** 25 p., **Törökök piacza** 25 p., Vaskapu, (valószínűleg Benevár bejárata), Nagyparlág 719 m. mag. 17 p. Szép kilátással budai, váci hegyekre is, (jobbra: Remetelak). **Bükkszél** 6 p. **Nagyjávoroskút** 35 p. **Kékes** 25 = 133 percz. Eme irány gyakran szép kilátást ad, de napos. Víz pedig csak a vár alatti csatornában s a juliusbau kiszáradó nagyparlági remetekutban van. b) Legjobb és legkönnyebb út: **Gyökeresforrás** (Hanák-kilátón át 55 p., Kallók völgyén át 40 p.) (innen piros jelzés a Saskőig). **Somorrét** 17 p. Ny. felé Hórákó-hegy 701 m. **Remetefai kaparóház** 15 p. 711 m. (Elágazó pont). Az itteni jól berendezett mérnökszobát Hevesmegye tek. közönsége a Mátra-Egylet rendelkezésére bocsátván, jó éjjeli szállás és a kaparónál némi élelem is kapható. A használat mikéntje a Mátra-Egylet elnökségétől, vagy a kaparótól megtudható. Innen a megyei út Benére, É. felé a szép Hidason, Vargák kútján át Parádra, — a **piros-fehér-jelzés** D. felé a Hórákón át a Hanák-kilátóhoz, — a **sárga-jelzés** É. felé Parádra, a **piros-jelzés** D. irányban Somorrét Gyökereshez Bene felé vezet. — A kaparóháztól a **piros-jelzésen** K. felé a **Kékesre**: Szt. László 3 forrása 6 p. 721. m. magásban alkalmas pihenő. **Jávoroskút** 30 p. Árnyas, térs hely 894 m. magásban: kitünő vize 6-5° C. A Gy. Vadásztárs. által a M. B. közreműködésével épített Vadász-menedékház. (A Jávoros a szín-

jelzések egyik gőczpontja. **Kék:** Vályuskúthoz le 40 p. **Kék-fehér:** Nagyparlag, Benevár, Bene, lefelé $1\frac{1}{4}$ óra. **Piros:** lefelé Kaparóház 30 p. Gyökeres, Bene 60 p. Ugyancsak a piros szín vezet fölfelé a **Kékestetőre:** **Kis-Jávoros** 7 p. Kékesut 10 p. (967. m.) tovább felfelé a **Kékestető** 8 p.) Megközelíthető a Kékes a Csatornavölgy—Vályuskút—Pezsőkút—Dobogón át, vágott, elég jó úton $2\frac{3}{4}$ óra, — jelzés: a legfelső (Rábel) malomtól piros-kék végig; vagy Vályuskúttól a Jávorosig a kék, innen a piros-jelzésen 3 óra. De mindkét ut inkább visszafelé jövésre alkalmas. d) Továbbá a Nagyállás — Pezsőkúton át, régi igazítatlan kocsin uton $2\frac{1}{4}$ óra. (Tiszta menetidő a Kékestetőre Benéről: Várberczén, Jávoroson át 135 p. lefelé $1\frac{1}{2}$ óra, — Somorrét, Kaparóház, Jávoroson át 135 p. lefelé $1\frac{3}{4}$ óra. Nagyállás, pezsőkúton át, régi, igazítatlan úton $2\frac{1}{4}$ óra. — A **Kékestető** a Mátra és Közép-Magyarország legmagasabb pontja, a Mátra-torony-nál 1012 m. tenger fölötti magasságban; van ugyan egy magasabb pont is ennél, Ny. felé vagy 300 lépésre a 7-es határdombnál 1015-57 m., de ezt alig ismerik. A lapos, fával benőtt hegytetőről kilátás csak a Mátra-Egylet, még akkor a M. K. E. Mátra-osztálya által 1888. évben épített és a keményfán felül 1200 frtba került „**Mátra-Toronyról**” élvezhető. Eme nagyszabású, 20 m. magas, kényelmes, 80 lépcsőn megmászható toronyból a Mátra gerinczének irányát kivéve, szabad kilátás nyílik minden irányban, a Határcárpátokra s le a végtelen alföldre. Tiszta időben, eső után, északi szél mellett a Magas Tátra havasai jól láthatók. A toronytól K. felé (piros-jelzés) 30 p. a Mátra gyöngye, a **Saskő** 902 m. magasban. Óriás, északi oldalán függélyes sziklatömeg, kopasz csúccsal, honnan úgy távolba, mint a közeli völgyekbe megkapó kilátás nyílik. Innen **Parád** (Timsós) a Rózaszálláson, Ilonavölgyön át $2\frac{1}{2}$ óra.

A Kékesről hazafelé jövet a fentebbieken túl következő ut is választható, vagy pótkirándulás tehető: **Dobogó** (Kékestől 12 p. Kékeskúttól K. felé 8 p.) alatta a Disznókút 872 m. magasban, jó viz. Kilátás a hegyekre, Egerre, a Bükkre. Étkezőhelynek alkalmas, kőasztalokkal elátva. Innen a **Négyeshatárhoz** 40 p. Fölötte ajánlatos az utból innen kitérni déli irányban pár száz lépésre a saári határra, honnan északot kivéve, akadálytalan és a Mátrában páratlan kilátásnyílik a 810 m. magasból, — s innen az erdőszélen K. felé 8 p. a saári **Kiskőig**, (768 m. mag.) honnan a völgyekbe, a markazi várra nyílik szép kilátás. A **Négyeshatártól** két irányban térhetünk haza: a **Vályuskúton** (25 p.) át vörös-fehér-jelzés, honnan Bene a szép Csatornavölgyön át mintegy $1\frac{1}{2}$ óra piros-kék-jelzés, jó úton — és Saár felé a ritka szép trachytsziklás **Hajnácskőn** át (630 m. mag.), meddig jó az út, de honnan a Tekeressvölgybe meredek és törmeléken. Keleti nyulvánán az út hosszabb, de nem oly nehéz és meredek. **A Tekeress-patakhoz** vagy a **Rónyához** parasztkocsi rendelhető s tovább

Saáron át Gyöngyösre. A távolság a Négyeshatártól Gyöngyösig körülbelül egyre megy bármely uton.

D) Csatornavölgy—Vályuskut—Négyeshatár. Mintegy 6 km. Elágazás a Kallókvölgye elején, Rábel malmánál. Kallóvölgy—Vályuskut piros-kék, Vályuskut—Négyeshatár vörös-fehéreljés. A Csatornavölgy egyike a legkellemesebb völgyeknek, egy ideig a fiók-vár-árok, majd a Csatornavölgyi patak üde vize mellett halad az árnyas ut folyton K. irányban. Az út nem nehéz s félnapra is alkalmas, jutalmazó kirándulás. Bene-Négyeshatár $2\frac{1}{4}$ óra, vissza $1\frac{3}{4}$.

E) Benevár, Muzsla, Tarma, Kopaszhegy, a parádi kocsinton a **Nagysástó** (Nyugat felé **Farkaskút**) innen K. felé **Közelnékút** Bene fölött, kisebb hegyi kirándulások szép kilátásokkal, — kivált a Kopaszhegyről a Csatornavölgybe.

Benétől a Hanák-kilátó vagy Kallókvölgye—Gyökeres—Somorrét—Remetefai-kaparóház—Jávoros—Kékestető, úgy Kékestető—Dobogó—Négyeshatár—Vályuskut—Csatornavölgy benei vonalak a Mátra-Osztály kényelmes utjain járhatóké.

2. Gy.-Oroszi, kocsin 45 percz. Jutalmazó kirándulások:

A) Tótok rétéje. Legczélszerűbben vagy egészen odáig kocsin (Oroszitól kis 2 óra kocsin vagy gyalog), midőn utba esik a gyönyörű kilátás a **Szaladkozópartról** a Galya völgyeibe, vagy a **Bányáig** kocsin vagy gyalog $1\frac{1}{2}$ óra erdei uton (felhagyott arany- ezüsbányák, úgy nem rég még üzemben volt sárga-festék-bányák) s innen gyalog a Tótok rétéjére 45 percz alatt. — **B) Innen** gv. $\frac{3}{4}$ óra az **Ötházhutába** (l. 7. alatt) vagy $1\frac{1}{2}$ óra a **Piszkéstetőre** vagy a **Galyára**, 100 hold tisztás a tetőn, igen szép kilátások kivált észak felé, — **C) A bányától gyalog 3 óra Agasvárra**, Farlósön, Pataréten át, mely ut a tetőig (Farlós) kocsin is megtehető. Galya stb. is kocsin elég jól közelíthető. **D) Világospusztán át Tóthegyes**, $2\frac{1}{2}$ óra, kimagasló csucs, 812 m. Innen az összekötő nyakon D. felé $\frac{3}{4}$ óra, — vagy Gyöngyösről Gy.-Tarjánynon (30 p.) át, hegyi uton részben akár kocsin 2 óra **Világos** 707 m. magas, meredek, magános hegy. Nagyon szép kilátás. Felvilágosítást ad szivességből **Kekécs Ferencz** ur Orosziban.

3. Solymos 30 p. Ősrégi torony, hajdan határában 2 vár: Dezső, Nyestet és közel az É. oldalon Csomós és Galyavár. Kirándulás: a **Galyára** 965 m. mag. Solymosról kocsin vagy gyalog a **Szalajkaházig** (kis 2 óra) jó erdei uton, innen Nyestet vár mellett Geczkókuthoz 1 óra, Galyacsurgó 15 p., kitünő víz, $7\cdot5^{\circ}$ C.; innen **Galyatető** 15 p. — $1\frac{1}{2}$ óra, A Galyatetőt mintegy 100 hold fanélküli rét képezi, mi-juniusban millió virágával megkapó, üde képet ad. Igen jutalmazó kilátások minden irányban,

talán legérdekesebb, mert a Saári Négyeshatárral együtt a legszabadabb pont a Mátrában. A Máttra-Egylet által 1894. évben épített kis Samassa-menedékház állandóan nyitva, a kirándulók rendelkezésére áll s a közeli Galyacsurgó és a Tolvajkút 7° C. kristályvizével alkalmassá teszi kirándulási végpontnak. A Máttra igen szép északi oldala a menedékháztól látható legjobban. Ha innen nem Solymosnak térünk vissza, jutalmazó és érdekes kirándulás tehető a Mátrabérczen. K. felé folyton a határon (gyakori szép kilátás észak felé), jó uton a Bagolykötető és a meredek Csórhegyen

SAMASSA-MENEDEKHÁZ.

(Galyatetőn.)

át, hol aztán a gyöngyös-parádi utba érünk s innen a Hármashatártól a Cseviczéhez kis óra alatt, vagy a Vargák-kútja—Remetefa—Gyökeresen át a Galyától kezdve majd mindig lefelé Benére érünk. (Galyától Vargák-kútja 1 óra 45, innen Bene 1 óra 30 p.) Ha a Csórhegyet kerülni ohajtjuk, Galyáról felével rövidebb idő alatt az Aranybánya-folyáson át juthatunk a Nagylapátra (Hanák-kilátó) és innen Bene = Mátrafüredre. Vagy a Galyáról Ny. felé a Piskésetetőre 35 p. Igen szép kilátás Ny.-É.-K. felé, innen a

Fiskalitási és Almásy-lután át Ágasvárra $1\frac{3}{4}$ óra, -- vagy a Piskésetetőről Ötházhutához 35 p. innen akár kocsin Solymoson át Gyöngyösre $2\frac{1}{4}$ óra. A szénégető hutásoknál taliga kapható. (V. 2. 7.)

Jegyzet: A solymosi és hasznosi hegyekben a M. T. E. utolsó évi tagsági jegye kívánatra bemutatandó.

4. **Gy.-Pata** kocsin 1 óra. Gótizlésű templom a XI. századból. A Hussitáknak híres favára volt itt. Kirándulás kocsin (1 ó.) Nagyparlagon át innen $1\frac{1}{2}$ óra alatt a 803 m. magas **Muzslacsucsa**. Szabad kilátás a Zagyvavölgyre, a nógrádi, pestmegyei és felsőmagyarországi hegyekre.

5. **Saár**, kocsin 45 perc. Híres bortermelőhely. Aba Sámuel király sirja (?) a volt benedikt-monostor sirboltjában, most pinczében. (Tüzetesen fenn az általános részben). Kirándulás: a) **Vörösmarthon** a **Benevölgyön** át **Benére**, jó uton gyalog egy, v. kocsin $\frac{1}{2}$ óra b) **Hajnácskő** (630 m.) $1\frac{3}{4}$ óra. **Avargyűrűk**, gyönyörű trachyt-sziklák. Tovább a **Kiskő** 20 p., É-Ny. felé a **Négyeshatár** (811 m.) gy. $\frac{1}{4}$ ó. nagyszerű, talán az egész Mátrában a legszabadabb kilátás, innen 1 óra a **Kékes**, tovább a **Saskő** 902 m. magas, híres kilátás (l. fenn) c) **Markazi vár**, részben kocsin $1\frac{1}{4}$ óra, romok. d) **Sz.-Anna-Kápolna** (358 m.) 40 p., száradó tengerszem. Innen D. felé **Saárhegy** 25 p., (498 m.) szabad kilátás, ezen irányban légmagasabb pont. Innen le Gyöngyösre $\frac{1}{2}$ óra.

6. **Saárhegy** a két temető közti uton, a **Gyserfaforrás** mellett el, $1\frac{1}{4}$ óra. Innen a **Szt.-Anna-Kápolnához** 30 p., honnan a farkasmályi bányákon át Gyöngyösre $\frac{3}{4}$ óra. — vagy fordítva és így kényelmesebb is. Igen szép kilátás az alföldre és a Mátrára.

7. **Huták** (szénégető telepek), **Ágasvár** Gyöngyösről (V. 0. 2. 3.) A tethető legérdekesebb kirándulások egyike. A) **Solymoson** (vagy Oroszin, Tótok rétjén) át kocsin tűrhető erdei uton, esetleg mindig kocsin **Ötházhuta**, kis falu 780 m. magasban 3 óra. Innen a) **Piskésetetőre** $\frac{3}{4}$ óra, innen Galyatető K. felé 40 p. b) **Galyatető** a Piskés megkerülésével: Darázsret 10, Bögörsret 8, Vadókaállás 19, Lengyendi Galya eleje 6, Nagy-Galya K. F. 22 = 65 p. c) **Ágasvárra: Fiskalitáshuta**, akár kocsin is, 35 p. Nagyobb szénégető-telep, gyönyörű fekvéssel és a hegyoldalról kilátással. **Almásy-huta** (földeken át, patakhoz, É-Ny. felé) 15 p. Juhodály mellett elmenve, felsőuton a Mátrabércz keskeny, néhol alig félméter széles élén, folyton szép kilátás, Ágasváron innen **Átalkő**, nagy sziklák (45 p.), ezt meghaladva, gyalogut elhagyandó (ágasvári pusztára visz) s föl a hegynyakra (meredek, 10 p.), a nyakról 10 p. meredekuton elérjük 790 m. magas **Ágasvárt**. — Ötházhutától 1 h. 55 p. Sziklás, meredek hegycsucs alig néhány m² tetővel. Páratlan kilátás közelre s képzelhető távolra, D-Ny., É., K. irányban. A hegy kettős csúcsán létezett erős várnak nyoma sincs. A

hegy gyomrában barlang van, (Csörgőlyuk), mi a trachytban oly ritka, mit dr. Szabó József geologus is leirt. Helyesebben szakadék, mit ujabbán a M. E. feltárt; de a bemenet s ott tartózkodás így is kényelmetlen, szinte félelmes és nem jutalmazó. Belőle, a hegy alsó részén kifutó viz ér legtöbbit. Lennt a Csörgőpataki kerülőháznál, némi élelem, vezető kapható. Visszafelé a leirt ut még ajánlatosabb, mert kényelmesebb. Más utirányok: leereszkedve a D. meredek, de járható oldalon a váraljai Cserkúthoz 14 p., innen a major mellett elmenve, vagy a Csörgőpataki kerülőlaktól (12 p.) Hasznoson át **Pásztóra**, esetleg kocsin hegyi uton 2 óra. — Vagy a kerülőlaktól D. felé a Köpűskút-oldalon, **Pataréten** (35 p.) **Farlósón** (20 p.) át, innen lefelé az oroszii **Bányaházhoz** (55 p.) honnan Oroszin át kocsin Gyöngyösre 1³/₄ óra.

B) Fordított irányban **Gy.-Oroszin** át **Ágasvárra**, — onnan **Hutákon**, **Solymoson** át Gyöngyösre még ajánlatosabb.

Vámos-Gyökről 25 km. **Kaál-Kápolna**: elágazás Parád (l. lennt) Kis-Terenne, ugy Kisujszállás felé. Nagy dohánybevéltő. Ütközet 1849. febr. 27. A honvédek felállítását megörökítette az akkori uradalmi tisztt, a zászlóaljok által elfoglalt pontokra ma is diszljő élőfákat ültetvén. Honvédemlék. **Füzes-Abony**. Innen elágazás Eger felé 17 km. 1 óra.

Eger (Kaszinó, Nemzeti, Hungária), 22.000 l. Ősrégi r. t. város. Megyeszékhely. Hires régi vára állítólag Diósgyőrrel alagutal volt egybekötve. Dicső védeése az egri nők által Dobó alatt 1552. A várban Dobó sirja. Török mecset. Püspökségét (érsekség 1804 óta) Szt. István alapította, várát már átalakította. Olasz stýben épült nagyszabású székesegyházát Pyrker érsek építtette Hildel. Lyceum; a monarchia legmonumentálisabb tanépülete (7283 m² területen). felhagyott 8 emeletes, 53 m. magas observatoriummal: könyvtár (45.000 k.); muzeum, freskók. Gróf Eszterházy püspök építé részben az egri vár köveiből 2 millió p. írt költséggel 1765—85. Meleg-fürdők uszoda. Érsekkert.

Kirándulások: A) **Tárkány** 1 óra. Már a Bükkben. Tó, gyönyörű, vadregényes helyek. B) Innen tovább Miskolczra. **Gyertyánvölgyi** üvegkuta a Lajpos hegyen, Hankereszt tisztás, Passagvadászház, Théberéten át 4 óra, innen a **diós-győri** Hámor-Lilla-füred 2¹/₂ óra, kivált az üveggyártól folyton jó — kocsiton, gyönyörű völgyeken át, a Bükk mutatós apróbb csucasai között; C) **Szarvaskő** 1 óra, regényes uton, A Bükkben; bár a Szarvaskői gyönyörű trachyt (állítólag a legősibb a trachytok közt) kivág a bükkbeli pala- és mészkő környezetből. Tovább **Monosbélre**, régi apátság; **Apátfalva**, haladó köedénygyártás. D) Innen közel, Egertől kocsin jó uton 3 óra **Szilvás**. Szép völgyben. Innen **Tarkő** 2 óra, remek kilátás. Gróf Erdődy 20 személyre berendezett vadászháza. A Tar-

körül a bércezen át 2 1/2 óra **Lillafüred** a gyönyörű Hámorvölgyben. Vagy pedig Szilvásról esetleg tovább **Nádasd, Ózd** felé. Vasgyárak. Feljebb **Aggtelek**. **E) Baktán** át **Parádra**, jó uton, kocsin 4 óra.*

Hatvanból Ruttká-felé

29 km. **Pásztó** a Zagya mellett, élénk kis város, régi ciszterci apátság.

Kirándulások: **A) Hasznoson** át: — **Hasznosi vár**, szép kilátás a hasznosi völgybe; innen a szép völgyön fel a **Zsilóig** kocsin Pásztóról 70 p., tovább a tar-hasznosi határuton a Czigánykutnak **Agasvár** pusztára 65 p. fölötté 20 p. az **Agasvár** (790 m.) régi várom, hegyszakadások (l. 4) és **Óvár**, érdekes meredek hegyek. A gyönyörű völgyön fel a Mátrabérczre, **Almásy-huta** mellett a **Fiskalítás** (Kis-kalítás) hutába 75 p. Pásztóról ideig 4 óra. Pizskékuthoz (910 m.) 25 p., gyönyörű panoráma s a Pizskéstetőn át a **Galyatetőre** 35 p. (l. fent 3 alatt). A Galyáról le a Szalajkaházon (1 óra) Solymoson át Gyöngyösre 2 1/2 óra, — a Szalajkaháztól elég jó erdei ut. Vagy Benére, szép hegyi tour (l. 3 alatt). A Galyáról **Parádra** (Csevicze) a Rudolftanyán át 2 óra, jó ut. Ha pedig a kiránduló egy versben akarja a Mátrabércz szebb részeit megnézni, a Galyáról menjen a Vargák kutjához 100 perc, innen D. felé a Remetefához 20 p., innen K. felé piros jelzésen Szt. László forrásához 5 p. Jávoroson át Kékestető 55 p. Saskó 30 p., Rózaszállás 40 p. Timsós fürdő 90 p. (Rózaszállástól kocsit) L. különben 1. alatt. **B) Muzsla-csucs**, (803 m) ez oldalról meredek; a vidék legmagasabb pontja. **C) Taron** át **Cseviczekut**, innen **Agasvár**. **D) Taronát Szentkut**, kocsin 2 ó. gy 2 1/2 óra; híres bucsujáró hely, regényes vidék.

16 km **Kis-Terenne**, Innen 11 km. **Salgó-Tarján**, 30 évvel előbb nyomorult kis falu, ma óriás ipartelep, nagyszabásu berendezéssel. Vastinomitó, szőgyár, üvegyár, köszénbányák. **Kirándulás: Salgó-vár**, meredek hegy, igen jutalmazó. Hegyi vasut. **Pécskö, Somoskö vára**, ritka szépségű oszlopos bazaltsziklák; kötenger. **Karancs hegy és vár**.

A salgó-tarjáni gyárakba, a pálfalvi táblaüvegyárba rendkívül érdekes tanulmány-kirándulás tehető, — Salgóvár és a Somoskeői bazaltsziklavár pedig könnyű, de kitűnően jutalmazó hegyi kirándulás.

Elágazás Kaál-Kápolna felé:

27 km. **Parád**, híres timsós-vasas fürdő, mely újabb időben nagy arányokban fejlődve, az ország legelső fürdői közé emelkedett. Arzéntartalmu és vasas savanyuvíz. Gróf Károlyi kastélya, megtekintésre érdemes urasági istálló. Igen szép park. Ezüst-, rézbányák. Nagy, 7000 holdas kerített vadaskert..

Kirándusok: A) **Csevice**, kocsin $\frac{1}{2}$ óra. Nem rég még szintén fürdő. Égvényes kénas savanyuvíz (Unikum). Gyönyörű vadászkastély (Sasvár) és park. Üveggyár. Innen B) **Marhádi** várrom (467 m.) C) **Mogyorós-Orom** (852 m.). D) **Martalóc**, E) **Galyatető** (Solymos, 965 m) legalkalmasabban Csevice és Rudoltanyán át jutalmazó kilátás. F) **Gyöngyös** a Mátra gerinczén át, gyalog (Csevice-től Benéig 2 óra 40 p., innen kocsin 35 p.) vagy az Ilonavölgy, Rózaszállás, Saskőn, Kékes, Jávoroson át. Igy sokkal szebb és érdekesebb. A Rózsa-szállásig kocsin $1\frac{1}{2}$ óra, Saskő 60 p. Kékestető 35 p. Jávoros 20 p. szt László forrása 25 p. Remetefai kaparóház 5 p. Gyökeres 25 p. Hanák-kilátó 25 p. Bene = Mátrafüred 25 = 220 p. gyalogolás. G) A gyöngyösi utból a **Remetefától** a **Kékesre** (1012 m.) (Csevice—Remetefa 80 p., innen Kékes jó uton, 1 óra). Legmagasabb pont. Innen haza a **Saskőn** át. H) Kocsin **Sirok** érintésével (rendkívül érdekes romok meredek várából), jó szerpentin-úton **Baktán** át (tengerszem) **Egerbe** (4 óra).

Vasuton **Verpelét** érintésével (innen az érdekes Szt. Mariai kőbánya mellett $1\frac{1}{4}$ óra **Nána** szép várromjával) **Debrőn** át 28 km. **Kaál-Kápolna** (B.-pest—miskolci vonal.)

Kérelem. Az itt közölt adatok helyreigazítását, kiegészítését örömmel veszem és a későbbi kiadások teljessége érdekében egész tisztelettel kérem.

H. K.

Országos Széchényi Könyvtár

Magassági adatok:

Jegyzet. magasság az Ádriai tenger színe-füliött méterekben értendő. Az adatok részben a kataszteri részletes felmérésből, részben pedig (hol ez rendelkezés alatt nem állt) a cs. és kir. katonai földrajzi intézet térképéből vétettek át.

Adács	templom	112
Ágasvár \triangle	Hasznos-Bátöny	790
Agasvári p.	Hasznos	607
Alatka p.	Boczonád	115
Aldebrő	templom	127
Almász huta	Hasznos	570
Anna-major	Nagy-Füged	106
Apcz	templom	149
Aranyos	templom	256
Aranyos p.	Gy.-Halász	124
Asztagkö	Solymos	506
Átalkő	Solymos	819
Átány	templom	94
Atkár	templom	122
Babicstanya	Deménd	130
Bagolykö (tengersz.)	Bodony	605
Bagolykötető	Bodony	684
Bagolyvár	Gy.-Oroszi	336
Bakta	templom	202
Balla	templom	214
Balpüspöki hid	Vécs	124
Bányaház	Gy.-Oroszi	465
Barátrét	Veresmart	616
Barnafika	Solymos	440
Bátor	templom	233
Beer-tanya	Visznek	101
Bekölcze	templom	330
Bene p.	templom	351
Benevábércz	Gyöngyös	425

Benevártető	Gyöngyös	471
Besenyő	templom	106
Bikkszél (Vár.-Jáv.)	Gyöngyös	808
" felső	Solymos	708
Boczonád	templom	105
Bocs	templom	263
Bod	templom	111
Bodzfabokor	Solymos	624
Bodony	templom	233
Bonahalom	Szt. Maria	368
Butaj p.	Aranyos	260
Büdöskút	Gyöngyös	482
Büdöskutláp	Hasznos	780
Csákánykő	Récsk	499
Csány	templom	119
Csász p.	Heves	103
Csehi	templom	305
Cserepes p.	Gy.-Pata	199
Cserestető	Domoszló	587
Csevice (Sasvár)	Parád	299
Csókás	Visonta	205
Csórhegy	Solymos	717
Csórhegy-tisztás	Solymos	571
Czínér-tanya	Adács	106
Darázshegy	Hasznos	845
Darnóhegy	Sirok	350
Deménd	templom	137
Derecske	templom	232
Dessewffy-huta	Hasznos	439
Detk	templom	118
Disznókut (Dobogó alatt)	Markaz	960
Disznókő	Parád	772
Disznó-szállás	Solymos	671
Dobogó (Disznókut)	Markaz-Gyöngyös	970
Domoszló	templom	195
Dormánd	templom	108
Dorogháza	templom	256
Dorog p.	Dorogháza	195
Dudarhegy	Erdőkővesd	359
Ecséd	templom	159
Eged △	Eger	552
Eged (Kis-)	Eger	288
Eger	székesegyház	170
Eger-parádi ut	legmagasabb pont	288
Encs p.	Gyöngyös	120
Erdészlak †	Bene	313
Erdőkővesd	templom	204

Efeményhegy	Solymos	512
Erk	templom	101
Erzséb ettér p.	Vécs	142
Fajzat	Gy.-Tarján	353
Farkaskő	Solymos	697
Farkaskut	Solymos	533
Farkasmály (Mintzér)	Gyöngyös	227
Fedémes	templom	230
Feldebrő	templom	132
Felnémet	templom	186
Felső-Lengyend p.	Bátöny	426
Felső-Nána	templom	170
Felső-Tárkány	templom	218
Filimes	Sz. Jakab	165
Fiskalítás-huta	Hasznos	620
Fogacs p.	Tarna-Méra	106
Füzes	templom	188
Füzes-Abony	templom	110
Galya △	Solymos	965.3
Galya-lengyendi	Solymos	937
Galya-csurgó	Solymos	905
Gazoskő	Sírok	488
Gombástető	Hasznos	404
Gyökeres-forrás	Gyöngyös	530
Gyöngybokor	Pásztó	600
Gyöngyös	nagytemplom	171
"	Barátok temploma	167
"	Ispotály templom	172
"	Vasut p. u.	175
"	Kálvária	182
"	Csathókerti fürdő	166
"	Korcsolya-kert	181
"	Angyal-vendéglő	158
Gy.-Halász	templom	133
Gy.-Oroszi	templom	250
Gy.-Pata	templom	202
Gy.-Püspöki	templom	164
Gy.-Tarján	templom	191
Győrhegy	Hasznos	824
Győrketető	Recsk	438
Halmaj	templom	152
Hajnácskő △	Saár	630
Hajnácshegy	Szaha	544
Hanák-kilátó	Gyöngyös	591
Haraszt p.	Vécs	200
Hármas-forrás. 2-ik	Gyöngyös	721
Hármashatár	Gy., Parád, Solymos	645

Hármashatár	Solym., Hszn., Oroszi	787
"	Gy., Parád, Markaz	1006
"	Slym., Bdny, Szuha	860
"	Gy., Veresmart, Saár	352
Haranglápa	Szuha	618
Hasznos	templom	221
Hasznosi vár	Hasznos	316
Hátrapataktető	Markaz	658
Hatvan	templom	119
Havas	Gy.-Pata	598
Hegyeshegy	Domoszló	563
Hegyeshegy	Markaz	631
Hegyesetető	Parád	444
Heves	templom	102
Hidas-patak (kocsiút)	Gyöngyös	669
Honvédhalom	Kápolna	171
Hórákó	Gyöngyös	701
Horth	templom	127
Hosszuhegy	Domoszló	635
Hosszurét	Solymos	482
Istenmezeje	templom	210
Ivád	templom	216
Iván p.	Nádújfalu	265
János vára	Gy.-Pata	376
Jávoros kut	Gyöngyös	894
Jóidőtető	F.-Nána	633
Kaal	templom	119
Kalapostető	Sirok	486
Kallóvölgyi †	Gyöngyös	472
Kanászvár	Recsk	260
Kápolna	templom	122
Karácsond	templom	124
Kármélus-kápolna	Gy.-Halász	215
Károlyvágás	Solymos	700
Károlyvár p.	Gy.-Oroszi	440
Káva-hegy	Gy.-Pata	610
Kecskekő	Gy.-Pata	324
Kenyérvári tanya	Adács	104
Kerecsend	templom	129
Keselyőhegy	Szarvaskő	446
Kettős csárda	N.-Rhéde	140
Kékeskut	Gyöngyös	967
Kékes laposa	Gyöngyös	982
Kékestető △	Gyöngyös	1011-9
" (legm. p. △-tól		
Ny. felé 180 ölre)	Gyöngyös	1015-5
K.-Bátor p.	Bátor	245

K.-Buda p.	Füzes-Abony	108
K. Galya	Solymos	772
K-Gombos p.	Hatvan	135
Kishegy (kőbánya)	Solymos	387
Kisjobbágyi p.	Sz.-Püspöki	155
Kiskő	Saár	768
K.-Köre	templom	88
K.-Lipót	Bodony	656
Kisperes-tisztás	Gyöngyös	482
K.-Réde p.	N.-Rhéde	160
K.-Saskő	Markaz	744
Kolössváry tanya	Pásztó	158
Koncsur	Szt.-Jakab	639
Kopaszhegy	Apcz	295
Kopecz	Domoszló	557
Kovácsrét	Solymos	596
Kökut p.	Sírok	155
Kömlő	templom	99
Körtvélyes	Solymos	483
Kőszénbánya	N.-Bátöny	249
Kóvesorom	Bodony Szuha	785
Közelkut	Gyöngyös	482
Lapos p.	Sz.-Püspöki	310
Lelesz	templom	216
Lesbikk	Gy.-Pata	701
Lőrinczfalva	templom	92
Ludas	templom	123
Lyukoldaltető	Saár	475
Maczonka	templom	216
Magoshegy	Csehi	455
Maklár	templom	128
Marhád	Parád	467
Markaz	templom	192
Markazi vár	Markaz	461
Martalóc	Bodony	848
Mátrafüredi vendéglő	Gyöngyös	370
Mátratorony (kinézés)	Gyöngyös	1030,5
Méhdomb	Solymos	531
Mésszelátó	Domoszló	587
Mikófalva	templom	290
Mindszent	templom	259
Mogyoróсорom	Bodony	842
Muzsla △	Pásztó	803
Muzsla p.	Pásztó	316
Muzslahegy	Gy. — Bene	502
Nádújfalu	templom	243
Nagyállási rét	Gyöngyös	529

N.-Bátöny	templom	213
N.-Füged	templom	102
N.-Gombos	Hatvan	130
Nagy-Hársas	Jobbágyi	509
Nágylapát	Gy. Solym. határon	609
N.-Lipót	Bodony	753
Nagyparlag K. F.	Gyöngyös	721
N.-Parlag	Gy.-Pata	416
Nagyperes tisztás	Gyöngyös	543
N.-Rhéde	templom	132
Nagysástó	Solymos	518
N.-Tálya	templom	130
Nagyut	Kaál	115
Négyes-határ	Gy. Saár. Markaz.	811
	Veresmart.	
Nyergesbércz tisztás	Solymos	573
Nyesett vár	Solymos	800
Nyiget p.	Detk	143
Nyikom	Pásztó	766
Nyilaszhóhegy	Szt.-Erzsébet	490
Nyulmályi	Gyöngyös	202
Óvár	Hasznos	748
Ördögfalva p.	Csehi	300
Ötházhuta	Hasznos	780
Parád	templom	241
Pásztó	templom	171
Pázmánd p.	Deménd	129
Pély	templom	91
Péterhegy	Szuha	884
Pétermásár	templom	192
Pezsökut	Gyöngyös	908
Pinczekut	Gyöngyös	887
Pipishegy	Gyöngyös	389
Piszkéskut	Hasznos	875
Piszkéstető	Hasznos, Solymos	964-9
Poroszló	templom	93
Ravaszparti t.	Gy.-Halász	134
Recsk	templom	198
Remetefai kaparóház	Gyöngyös	711
" domb	Solymos	724
Remetető	Recsk	605
Rézbánya	Parád	195
Roszkutlapos	Solymos	605
Rotunda	Parád	326
Rózsaszállás	Parád	591
Róza-Szt.-Márton	templom	187
Rozsnyak p.	Sirok	204

Rudolftanya	Bodony	649
Saár	templom	200
Saári veresmarthi határ	kocsiuton	234
„ visontai határ	„	158
„ markazi „	„	222
„ nagyhid	Bene-patak	190
„ domoszlói ut		180
„ rétszöglet	csapás elágazás	223
„ major	ny. szöglet	195
„	Jóvilági kunyhó	245
„	Czibike borház	209
Saárhegy Δ	Saár	498
Saárhegy (déli orom)	Gyöngyös	403
Sarud	templom	92
Saskő	Markaz	902
Sasvár	Parád	302
Sasvár	Aranyos	372
Sikhegy	Eger	292
Sírok	templom	174
Síroki vár	Sírok	291
Solymos	templom	243
Sombokor	Gyöngyös	909
Somhegy	Hasznos	774
Somhegy	Parád	687
Somlyó	Apcz	398
Somorpaták (kocsint)	Gyöngyös	641
Somorret Nagy-	(Kocsiut) Gy.	664
„ Kis-	Gyöngyös	626
Strázsahegy	Hatvan	177
Szajla	templom	172
Szálasi kerülőház	Gyöngyös	356
Szaladkozó part	Gy.-Oroszi	731
zalajkaház	Solymos	485
Szárazbél p.	Átány	102
Szárhegy	K. Jobbágyi	356
Szarvaskő	templom	247
Szederjестető	Recsk-Nána	679
Szederkény p.	Istenmezeje	212
Szék	templom	196
Szt. Anna-kápolna	Saár	256
Szt. Domonkos	templom	211
Szt. Erzsébet	templom	199
Szt. János-kápolna	Saár	238
Szt. Jánoska	Gyöngyös	264
Szt. Jakab	templom	157
Szt. László 2-ik forrása	Gyöngyös	721
Szt. Mária	templom	456

Szíkuszó	F.-Abony	118
Szokorecz	Domoszló	744
Szoroska (legm.)	Gyöngyös	273
Szóláth	templom	175
Szőkebikktető	Gy.-Pata	698
Szücs	templom	318
Szuha	templom	279
Szuhai huta	Szuha	570
Szurdok p.	Gy.-Pata	220
Szurdokpart (saári utfő)	Gyöngyös	235
Szurdok-Püspöki	templom	160
Szücsi	templom	203
Tar	templom	209
Tardona p.	Balla	200
Tarjánka p.	Domoszló	165
Tarna-Méra	templom	104
„ Örs	templom	98
„ Szt.-Miklós	templom	88
Tarnócza	Vécs	126
Tass p.	Atkár	126
Tatármező, kut	Saár	271
Tatárszálás	Parád	605
Tekeres-patak	Saár, Veresm. határ	436
„ Gr. és közs. leg.	Saár	299
Terpes	templom	175
Tibahegy	F.-Tárkány	549
Timsósfürdő	Parád	224
Timsóstó	Parád	234
Tipaszó p.	Szt.-Domonkos	260
Tiribes p.	N.-Bátony	185
Tisza-Füred	templom	94
„ Igar	templom	93
„ Nána	templom	93
„ Örs	templom	95
T.-Örvény	templom	91
T.-Szöllős	templom	92
Tófalu	templom	125
Tolvajkut	Bodony	908
Tóthegyes	Gy.-Tarján	812
Tótokrétje	Gy.-Oroszi	580
Ugra	templom	131
Ústüskő	Solymos	525
Vadászház	Gy.-Tarján	315
Vadászlak	Kerecsend	146
Vajdavára	Szt.-Domonkos	525
Vargák kutja	Solymos	684
Vasas-tó	Parád	277

Vályuskut	Gyöngyös	789
Vámos-Györk	templom	110
Váraszó	templom	207
Várhegy (kőb.)	Szt.-Mária	200
Várhegy	Parád	455
Várhegy	F.-Tárkány	666
Várpatak	Saár, mark. határon	377
Veresmart	templom	242
Veresvár	Parád	365
Veronkarét	Gyöngyös	751
Verpelét	templom	140
Vezekény	templom	93
Vécs	templom	144
Vérczverés-tető	Bodony	694
Világoshegy	Gy.-Oroszi	707
Világos p.	G.y-Oroszi	401
Visonta	templom	142
Visznek	templom	101
Vizespincze	Visonta	272
Zaránk	templom	101
Zsadány	templom	106

Színjelzések.

A gyöngyösi Mátrában következő utirányok vannak eddig jelezve, mit a kirándulók szíves és állandó figyelmébe ajánlunk ama megjegyzéssel, hogy míg az utak szét nem ágaznak, egymás mellett többféle jelzés is fordul elő.

A Kallóvölgyi felső (Rábel-)malomtól:

piros	=	Csatornavölgyön, Vályuskúton át Pezsökút, Dobogó, Kékes 2 ³ / ₄ óra.
kék		
kék	=	Benevárbercz, Jávoros 2 óra.
fehér		

Jelzés a Gyökerestől kezdve:

piros	=	Somorrét—Remetefai kaparóház—Szt. László forrásai—Jávoros— Kékes 2 ¹ / ₂ óra. Saskő 3 óra (Benéről).
sárga	=	Somorrét—Remetefai kaparóház— Parád (Csevice) 2 ³ / ₄ óra (Benéről).

A Hanák-kilátó — Gyökeresi útból kiágazva:

piros	=	Hórakón át Somorrétre ³ / ₄ óra.
fehér		

A v á l y u s k ú t t ó l:

kék	=	a Jávoroskúthoz ³ / ₄ óra.
sötétvörös	=	a Négyeshatárhoz 25 perc, Kiskő
fehér		40 perc.

Felhívás.

Mind nagyobb tért hódít társadalmunk minden rétegében a testet edző, a kedélyt vidító és nemesítő turistaság.

Hogy az ország összes szebb vidéke ismert és a turistának hozzáférhető legyen, azon munkálkodik a Magyar Turista-Egyesület és ez iránybani működése egyuttal a nemzetiségi, közművelődési, nemzetgazdasági érdekeket is önzetlenül elősegélvén, az Egyesület minden magyar ember pártolására érdemes!

Az Egyesületét az önálló működésű osztályok tagjai alkotják. Ily Osztály a Mátravidékre nézve a Mátra-egylet, évi 2 frt tagsági díjjal. (Ha valaki már egy más Osztálynak is tagja, csak 1 frt tags. díjat. fizet.)

Minden tag tagsági díja fejében ingyen kapja a kitünően szerkesztett, első rendű magyar turista folyóiratot, a Turisták Lapját, mi éven át 20—30 iven, gazdag tartalommal, képekkel diszítve, havonként jelen meg és hivatása magaslatán áll, (előfiz. díja nem tagoknak 5 frt.) — továbbá részesül évjegyének felmutatása mellett a tagok részére kieszközölt kedvezményekben.

Tagul jelentkezni „a Mátra-egyletnek — Gyöngyös” czimzett levelező-lapon legczélszerűbb, ilyféle szöveggel: „A M. T. E. gyöngyösi osztálya a Mátra-egylet tagjai sorába belépek.”

A tagság egyszerű levélbeli bejelentéssel bármely év végén megszüntethető.

Felvilágosítással minden irányban készséggel szolgál

a M. T. E. osztálya:
a Mátraegylet elnöksége
Gyöngyös.

